

Tanja Oblak Črnič, Alenka Švab

KO POLITIČNE UREDBE TRČIJO V ZASEBNOST: PRISILNA NUKLEARIZACIJA VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA V KONTEKSTU EPIDEMIČNE IZOLACIJE

IZVLEČEK

Članek se ukvarja z analizo spremenjene intradinamike vsakdanjega življenja zaradi prvega vala epidemije covid-19 in posledične karantene spomladi 2020. Na podlagi podatkov kvantitativne eksploratorne raziskave, izvedene v aprilu 2020 preko spleta na vzorcu 711 respondentov, o vsakdanjem življenju v času spomladanske karantene smo raziskovali spremembe vsakdanjih praks, odnosov, (duševnega in fizičnega) zdravja in počutja, percepcije obdobja v karanteni in vpliv karantene na (družbene) neenakosti (spol, starost, izobrazba, dohodek). Rezultati kažejo, da je reorganizacija vsakdanjega življenja v spomladanski karanteni prinesla določene spremembe vsakdanjih praks, ki pa so, kot smo domnevali, vendarle utemeljene v obstoječih strukturnih neenakostih, v kontekstu družine gre predvsem za neenakosti po spolu v delitvi družinskega dela.

KLJUČNE BESEDE: družine, gospodinjstva, vsakdanje življenje, družinske prakse, epidemija, covid-19

When Political Regulations Crash into the Private Sphere: The Forced Nuclearisation of Everyday Life in the Context of Pandemic Isolation

ABSTRACT

The article deals with an analysis of the changed intradynamics of everyday life as a result of the Covid-19 epidemic and the consequent quarantine in spring 2020. Based on data from a quantitative exploratory survey conducted online in April

2020 on a sample of 711 respondents regarding everyday life during the spring quarantine, we analysed changes in daily practices, attitudes, (mental and physical) health and well-being, perceptions of the quarantine period, and the quarantine's impact on (social) inequalities (gender, age, education, income). The results show the reorganisation of everyday life during the quarantine in spring has led to certain changes in everyday practices, which, as we assumed, are embedded in previously existing structural inequalities; in the family context, mainly gender inequalities are seen in the division of family-related labour.

KEY WORDS: families, households, everyday life, family practices, epidemic, Covid-19

1 Uvod: spremenjeno vsakdanje življenje družin

Od sredine marca do konca maja 2020 je Vlada Republike Slovenije v kontekstu vsesplošne nacionalne zaščite pred epidemijo virusa Covid-19 sprejela vrsto ukrepov, ki so neizogibno posegli v naše zasebno življenje in s tem močno predrugali predhodne vsakdanje prakse. Omejila je fizično mobilnost oseb, izobraževalne ustanove od vrtcev do univerz, kulturne institucije ter številne športne in druge prostočasne organizacije so bile popolnoma zaprte. Gibanje je postalo zamejeno na lokalne občinske meje, druženje in socialni stiki pa na člane družin oz. gospodinjstev. Službene aktivnosti ter šolske in študijske obveznosti so se z modelom »dela na daljavo« preselile v zasebno sfero doma. Posledično so se bivalna okolja kot prvenstveno zasebni in intimni prostori interno hibridizirala, ko so delo, služba in šola za nedoločen čas postali neizogiben del zasebnega vsakdana, obenem pa so se navzven dezintegrirala in atomizirala. Pred nami se je odvijal neke vrste socialni eksperiment tako na makro- kot tudi na mikro-ravni. Vsakdanje življenje, sicer zaznamovano z rutinskostjo in samoumevnostjo, so posebne okoliščine preoblikovale do te mere, da so pred posameznike/-ce postavile številne izzive ter zahteve po hitri reorganizaciji najbolj samoumevnih in ustaljenih vzorcev vedenja in odnosov. V prvi vrsti je to zahtevalo nove prilagoditve skrbstvenih razmerij tako znotraj gospodinjstva oz. družine kot izven njega.

V članku obravnavamo posledično spremenjeno intradinamiko vsakdanjega življenja in na videz utrjenih vsakdanjih praks. Zanima nas, kako so se na transformacije vsakdanjega življenja odzivali člani gospodinjstev: kako so tovrstne zunanje okoliščine izkusili, sprejeli in doživljali ter kakšne vsakdanje strategije so oblikovali v soočanju z novonastalimi okoliščinami in zahtevami v sferah dela in družine. Ožje gledano nas zanima, kako so sprejeti ukrepi v času izolacije

predružačili vsakdanjo dinamiko znotraj družin oz. gospodinjstev, delitev dela, obstoječe vzorce in navade ter v kolikšni meri so posegli v medosebne odnose in izkustva. Domnevamo, da so se izoblikovale specifične vsakdanje družinske prakse (Cheal 2002; Morgan 2011a; 2011b; Silva in Smart 1999), ki jih »sestavljajo vsa običajna, vsakdanja dejanja, ki jih počnejo ljudje, če imajo namen imeti določen učinek na druge družinske člane« (Cheal 2002) oz. člane gospodinjstva. Te prakse so pomagale v tednih po uvedenih ukrepih razmeroma hitro vzpostaviti novo rutino vsakdanjega življenja. Slednjo zagotovo tvorijo prakse, ki temeljijo na obstoječih značilnostih in strukturiranosti družine oz. družinskega življenja (predvsem asimetrična spolna delitev družinskega dela, povezanost življenj in izvendružinska podpora, še posebej v skrbstvenem segmentu družinskega dela ter usklajevanje zahtev dela in družine) ter na novonastalih zahtevah glede skrbi, varstva in izobraževanja otrok ipd.

V članku izhajamo iz teze o prisilni nuklearizaciji, zaprtju družin oz. gospodinjstev navznoter, prekinitvi vrste socialnih vezi, predvsem pa skrbstvenih razmerij, ki je paradoksalno pokazala na siceršnjo tesno prepletenost in obojesmernost skrbstvenih razmerij ne le znotraj širših družinskih oz. sorodstvenih in prijateljskih mrež, temveč tudi v relaciji do vzgojno-izobraževalnih in skrbstvenih institucij. Še bolj očitna je postala povezanost življenj (Giddens 1991) preko skrbstvenih in drugih socialnih razmerij.

V času karantene se je izoblikovala specifična situacija med drugim tudi zato, ker so se pretrgale vezi s širšim sorodstvom, še posebej s starimi starši, pa tudi sosedi, prijatelji ipd., ki predstavljajo pomemben vir neformalne oblike pomoči in igrajo ključno vlogo pri usklajevanju obveznosti sfer dela in družine (Rener in dr. 2006; 2008), starši pa so ostali tudi brez možnosti uporabe različnih virov plačane pomoči (varovanje in skrb za otroke, pomoč pri šolskem delu, inštrukcije, pomoč pri opravljanju gospodinjstev ipd.). Hkrati so bile družini alocirane funkcije, ki jih sicer opravljajo omenjene vzgojno-izobraževalne in socialnovarstvene institucije. Tu ne gre zgolj za izobraževanje kot tako, temveč tudi za vrsto drugih skrbstvenih in socialnih dejavnosti (dnevno varstvo, nega, prehrana, različne oblike dodatnih šolskih in obšolskih dejavnosti, učna pomoč otrokom s posebnimi potrebami, socialnopedagoška oz. psihološka pomoč, vzgoja, socializacija, druženje itn.). Starši so dobredno čez noč postali polno zaposleni ne le s službenimi¹ in svojimi siceršnjimi vsakodnevnimi obveznostmi, temveč tudi z varstvom in izobraževanjem otrok. V prid tezi o povečani

1. Tisti starši, ki so v času epidemije in karantene ostali delovno aktivni in niso (ali niso mogli) uveljavljati možnosti, ki jo je ponudila država, in sicer nadomestilo za izostanek od dela za namen varstva otrok.

obremenjenosti staršev govori tudi v Sloveniji zelo razvita kultura otrokocentričnosti in protektivnega otroštva (Furedi 2008; Švab 2017) z visokimi standardi glede starševanja in skrbi za otroke, ki se v izjemnih razmerah, kot je bila karantena, zagotovo niso znižali, temveč so se ob nastalih negotovostih kvečjemu še povečali.

Pri nastali situaciji ne moremo mimo dejstva, da so bile spremenjene okoliščine vendarle umeščene v obstoječe (strukturno pogojene) družbene kontekste, ki so, če ostanemo pri zasebnosti in družini, zaznamovane z različnimi sicer obstoječimi oblikami neenakosti (Chambers 2012; Silva in Smart 1999). V prvi vrsti je to v družinskem kontekstu prevladujoča spolno asimetrična delitev družinskega dela, ki jo kažejo dosedanje tuje in domače raziskave ter statistični podatki (glej na primer Kanjuo Mrčela in dr. 2016; Rener in dr. 2008). Tudi v Sloveniji še ni prišlo do enakopravne delitve družinskega dela med partnerjema, očetje pa se v skrb za otroke vključujejo le delno, pogojno in na specifične načine. Prevladuje podporni model očetovstva, v katerem očetje pri skrbi za otroke sodelujejo pretežno v asistentski oz. podporni vlogi, večino družinskih opravil pa prevzemajo ženske (Rener in dr. 2008). Domnevamo lahko, da so se v času epidemije ti vzorci še bolj izostrili in prinesli večkratno obremenjenost predvsem za ženske; ne le z gospodinjskim in skrbstvenim delom, temveč tudi z obveznostmi, povezanimi z varstvom in izobraževanjem otrok na domu ter službenimi obveznostmi. V intradružinski dinamiki to lahko vodi do tenzij in stresnih situacij, ki jih otežujeta tudi prostorska situacija (pomanjkanje osebne prostora za umik, delo, učenje ipd.) in pomanjkanje drugih virov podpor, ki so družini sicer na voljo v vsakdanjem življenju. Kljub prisilni nuklearizaciji pa lahko sklepamo, da so se družine oz. gospodinjstva razmeroma hitro odzvala na novonastale okoliščine in omejitve, in sicer s taktičnim, iznajdljivim delovanjem in oblikovanjem inovativnih vsakdanjih praks (de Certeau 2007), ki so omogočile preživetje v izjemnih okoliščinah.

Na podlagi podatkov iz kvantitativne raziskave, ki je bila izvedena v času spomladanske karantene zaradi epidemije covid-19, skušamo v članku identificirati ključne značilnosti reorganiziranega vsakdana oz. vsakdanjih praks in pokazati na ključne neenakosti znotraj spremenjene družinske intradinamike, ki so se razkrile kot posledica novih družbenih okoliščin na mikroravni vsakdanjega življenja. Članek je v empiričnem smislu zato v osnovi eksploratorno usmerjen in predvsem deskriptiven, saj gre za eno prvih raziskav nepoznanega »fenomena v nastajanju«. Pokazati želimo na načine soočanja z vsakdanjimi obremenitvami in identificirati najbolj ranljive člene znotraj vsakdana. Pozornost je tako usmerjena na raven prevladujočih aktivnosti in spremenjenih praks, kot na primer na prakticanje nakupovanja, opravljanje gospodinjskih opravil in urejanja doma, ukvarjanja z otroki in službenimi obremenitvami, vse do skrbi za druge družinske

člane. Obenem je fokus na analizi izraženih percepcij o tem, kako je epidemija spremenila medosebne odnose in življenje družin: ali so se denimo odnosi med partnerji, otroki, starši in prijatelji ter sodelavci v obdobju karantene poslabšali, izboljšali ali ostali enaki. Analitično gledano je cilj prispevka tudi v identifikaciji najbolj izrazitih distinkcij znotraj obstoječih družinskih struktur v odnosu do delitve dela in pripadajočih asimetrij glede na starost, spol, izobrazbo in dohodek. Pri tem domnevamo, da je prisilna nuklearizacija v času izolacije poglobila obstoječe neenakosti in prinesla vrsto neenakih možnosti za soočanje s spremenjeno družbeno stvarnostjo že na mikroravneh vsakdana. Članek sklenemo s kritičnim premislekom o tem, da so sleherne družbene spremembe vedno tudi inherentno zasebne in da je ravno zaradi neenakih pozicij znotraj družbenega vsakdana nujno, da so politične odločitve družbeno inkluzivne in solidarnostno naravnane.

2 Opis poteka raziskave, metodologije in vzorca

Kvantitativna raziskava je bila izvedena med 18. in 20. aprilom 2020 prek spletnega panela JazVem.si družbe Valicon na priložnostnem vzorcu 771 polnoletnih prebivalcev.² Glede na ključne demografske karakteristike je struktura vzorca v raziskavi naslednja: 51 % respondentov je moških, 49 % je žensk. Največ vprašanih (21 %) je starih od 36 do 45 let, po 19 % je mladih od 26 do 35 let oz. od 46 do 55 let, po 16 % pa je starih od 66 do 75 let in od 56 do 65 let. Najmanjši delež respondentov (7 %) je mladih, starih od 18 do 25 let. Glede na doseženo izobrazbo ima največji delež vprašanih (51 %) zaključeno štiriletno srednjo šolo, dobra četrtnina (26 %) višjo, visoko izobrazbo ali več, 23 % pa osnovnošolsko izobrazbo. Po statusu je večina vprašanih v vzorcu zaposlenih (58 %), četrtnina (24 %) je upokojencev, nezaposlenih je 9 %, še šolajočih pa 6 % sodelujočih v raziskavi. Regijsko je najbolj zastopan osrednjeslovenski del, od koder je 26 % vprašanih, petina (20 %) jih prihaja iz Pomurske in Podravske regije, nato iz Koroške in Savinjske (17 % vprašanih), sledijo pa še Primorska s 14 %, Dolenjska s 13 % in Gorenjska z 10 % deležem vprašanih.

Glede na velikost gospodinjstev so v vzorcu v največji meri zajeta tri- in štiričlanska gospodinjstva (48 %), skoraj tretjina (29 %) je dvočlanskih gospodinjstev, 12 % je večjih gospodinjstev (5 oseb ali več) in najmanj (11 %) je enočlanskih gospodinjstev. Če pogledamo še podrobneje glede na družinsko strukturo, se izkaže, da veliko večino vzorca zajemajo gospodinjstva z otroki (skupaj 57 %),

2. Spletni panel Jazvem.si je največji spletni panel anketirancev v Sloveniji. Rezultati so reprezentativni za slovensko spletno populacijo od 18 do 75 let, in sicer po spolu, starosti, izobrazbi in regiji. Za pomoč tako pri zbiranju kot tudi sami analizi podatkov se avtorici zahvaljujeta sodelavcem podjetja Valicon, d. o. o.

od tega je skoraj tretjina (29 %) gospodinjstev z otroki, starejšimi od 15 let, 15 % gospodinjstev z otroki, starimi od 6 do 14 let, in 13 % gospodinjstev s predšolskimi otroki. Poleg teh je v vzorec vključenih še 8 % t. i. večgeneracijskih gospodinjstev, ki ne izključujejo prisotnosti otrok, in 4 % mladih in mladih parov (do 35 let). »Praznih gnezd«, torej gospodinjstev, iz katerih so se otroci že odselili, je slaba tretjina (30 %) vzorca, od tega jih je večina neaktivnih (19 %), 11 % je aktivnih praznih gnezd.

Anketna vprašanja smo sestavili v okviru raziskovalnega dela pri programski skupini Politološke raziskave (P5-0136), ki so vsebinsko zajemala tri večje sklope: v prvem smo želeli spoznati prevladujoče kanale medijske informiranosti v času epidemične izolacije, identificirati t. i. mnenjske voditelje med vprašanimi ter njihovo stopnjo in oblike vpletenosti v družbena omrežja. V drugem sklopu nas je zanimal vpliv izolacije na navade in aktivnosti vprašanih ter kakovost odnosov z drugimi, v tretjem pa je bil fokus na oceni ustreznosti sprejetih ukrepov in oceni njihovih dolgoročnih posledic. S kombinacijo razumevanja medijskih praks, počutja in sprememb v vsakdanu ter percepciji sprejetih političnih odločitev smo namreč skušali pridobiti poglobljen vpogled v epidemiološko situacijo znotraj domov.

Za tukajšnjo razpravo smo iz anketnega vprašalnika sistematično omejili fokus in izbrali zgolj določene podatke o odgovorih anketiranih, in sicer na vprašanja glede: 1. spremenjenih praks vsakdanjega življenja v času karantene; 2. spremenjenih odnosov, zdravja in počutja ter percepcije obdobja v karanteni; 3. vpliva karantene na (družbene) neenakosti (izbrani so starost, izobrazba in dohodek). Spremenjene prakse smo skušali identificirati z vprašanji o intenzivnosti konkretnih opravil oz. praks, pri čemer so nas še posebej zanimale razlike po spolu pri delitvi družinskega oz. domačega dela, pri službenih obveznostih, skrbi za druge sorodnike ter skrbi zase in za lastno zdravje, pa tudi glede druženja izven družine oz. gospodinjstva in preživljanja prostega časa. V drugem sklopu smo spremenjene odnose in počutje merili z vprašanji o lastni oceni splošnega počutja, duševnega in fizičnega zdravja, o percepciji odnosov s partnerjem/-ko, otroki, starši, prijatelji, sosedi in sodelavci. Tudi v tem delu raziskave je bil fokus na razlikah po spolu. V tretjem sklopu smo podrobneje analizirali še razlike v praksah, percepcijah in odnosih glede na starost, izobrazbo in dohodek, saj smo izhajali iz predpostavke, da so spremenjene razmere negativno vplivale na poglobljanje družbenih razlik. Domnevali smo, da so bili med starostnimi skupinami najbolj prizadeti mladi in stari; glede izobrazbe in dohodka pa, da se bodo prav tako pokazale določene statistično značilne razlike v spremenjenih praksah kot tudi pri odnosih in percepcijah sprememb, kar odraža reprodukcijo obstoječih temeljnih družbenih neenakosti.

3 Rezultati: Spremenjen vsakdan glede na spolne, generacijske in dohodkovne razlike

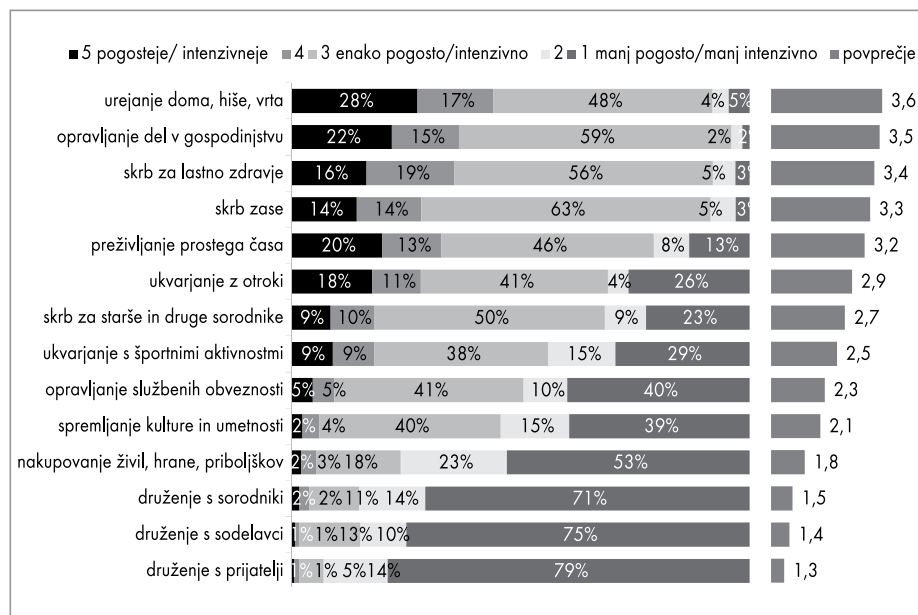
Analiza podatkov iz omenjene raziskave je tako narejena v treh tematskih sklopih: najprej se posvetimo spremenjenim praksam vsakdanjega življenja v času karantene, nato odnosom in percepciji novonastalih okoliščin, v tretjem delu pa vplivu karantene na družbene neenakosti (predvsem z vidika starosti, izobrazbe in dohodka). Statistična obdelava podatkov je tako univariatna kot bivariatna, večinoma izvedena na ordinalnih spremenljivkah. Povezanosti med spremenljivkami so preverjene s statističnim testom Hi-kvadrat, izpostavljene pa so predvsem tiste relacije, ki so se v analizi podatkov izkazale za statistično značilne.³ Podajanje rezultatov v nadaljevanju posledično ostaja izključno na opisni ravni, saj je namen prispevka predvsem identificirati morebitne dejavnike, ki bi nakazovali na določene distinkcije med člani gospodinjstev v doživljanju in prakticanju spremenjenega vsakdana zaradi karantene, sploh glede na njihov spol, starost, izobrazbo in dohodek.

3.1 Spremenjene prakse vsakdana

Kot zapisano uvodoma, smo domnevali, da so družine zaradi obstoječih funkcij in prevzemanja funkcij, ki jih sicer opravljajo omenjene vzgojne, varstvene in izobraževalne institucije, v času karantene pod bistveno večjimi pritiski in obremenitvami. Zaradi obstoječih spolnih neenakosti v delitvi družinskega dela ter usklajevanju obveznosti v sferah dela in družine smo domnevali, da so se v času epidemije ti vzorci še bolj izostrili in prinesli večkratno obremenjenost predvsem za ženske (ne le z gospodinjskim in skrbstvenim delom, temveč dodatno še z obveznostmi, povezanimi z varstvom in izobraževanjem otrok na domu, in službenimi obveznostmi). Spremembe smo skušali identificirati z vprašanji, kako se je zaradi epidemične izolacije spremenila intenzivnost ali pogostost določenih opravil, navad, dela in praks znotraj doma. Zanimalo nas je namreč, kako močno je posebna izkušnja izolacije posegla v ustaljena pravila in delo ter kako so se s tem soočila gospodinjstva.⁴

-
3. Za preverjanje povezanosti med dvema spremenljivkama smo uporabili Hi-kvadrat statistiko in t-test p (manjši ali enak 0,05). Stopnja statistične značilnosti namreč določa, ali obstaja statistično značilna povezanost med dvema spremenljivkama. Če je p-vrednost manjša od 0,05, lahko govorimo o statistično značilni povezanosti med spremenljivkama.
 4. Vprašanje v anketi se je glasilo: *Kakšen je vpliv samoizolacije na vaše navade in aktivnosti tako v domačem kot širšem okolju glede na stanje prej? Ali počnete spodnje stvari manj pogosto ali bolj pogosto/intenzivno?* Večja kot je vrednost povprečij, bolj so respondenti izrazili pogostost posamezne aktivnosti oz. njeno intenzivnost.

Graf 1: Vplivi epidemične izolacije na navade in aktivnosti v vsakdanu (n = 771)

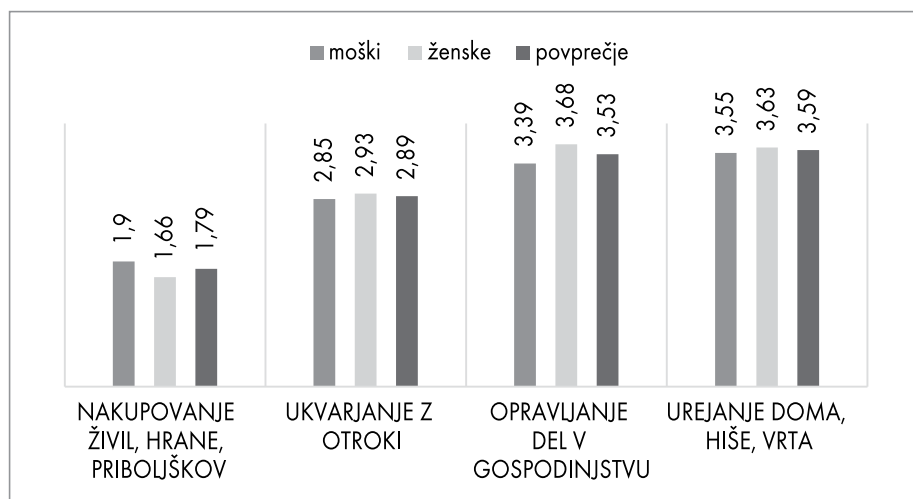
Če pogledamo podatke za vse izbrane aktivnosti, obveznosti in navade za celoten vzorec (glej Graf 1), lahko vidimo, kako so se v času epidemije določene prakse preprosto umaknile iz vsakdana, določene pa, nasprotno, zelo intenzivirale. Ključni deficiti so bili evidentno prisotni na ravni socialnih stikov in vseh dejavnosti, ki so povezane s fizično mobilnostjo zunaj doma. Celo službene obveznosti je 40 % vprašanih ocenilo kot tiste, ki se v času epidemije izvajajo manj intenzivno kot sicer. Na drugi strani pa so se še najbolj povečale obveznosti z domačimi opravili znotraj gospodinjstva, predvsem z urejanjem doma in vrta, kar je glede na pomladni čas epidemije ter zmanjšane možnosti za gibanje in potovanja povsem pričakovano. Hkrati pa je pomenljiva sprememba vsakdanjika očitno šla tudi v smer večje pozornosti zase, skrbi za zdravje in prosti čas, kar lahko pomeni, da je globalno bolezensko stanje pomenilo tudi povečano ozaveščanje o pomenu lastnega počutja in zdravja.

Poglejmo natančneje, kako so se navedene prakse in spremenjeni trendi porazdelili med spoloma, še posebej na ravni gospodinjstev in drugih skrbstvenih opravil, saj ni nepomembno, kako so (ali pa niso) gospodinjstva večjo prisotnost članov doma uspela porazdeliti tudi v odnosu do njihovega dela in gospodinjstevskih nalog (glej Graf 2). Statistično značilne razlike med spoloma so se namreč izkazale pri vseh štirih tipičnih aktivnostih: nakupovanju, opravljanju

gospodinjskih del, ukvarjanju z otroki in urejanju doma, hiše, vrta.⁵

Glede na štiri izbrane prakse »domačih« opravil so podatki pokazali, da je večina anketirancev v času epidemije precej manj intenzivno nakupovala živila: 53 % vprašanih je namreč odgovorilo, da to počnejo manj pogosto, nakupovanja pa je opravljalo bistveno več žensk (kar 59 %) in manj kot polovica (47 %) moških. Na drugi strani so se v času epidemije intenzivirale prakse, povezane z urejanjem doma in okolice (hiše, vrta); večina anketiranih je sicer odgovorila, da to počne enako intenzivno kot sicer (48 % vseh vprašanih), a je zaznan višji delež takih, ki so v času izolacije to počeli pogosteje: tako je namreč odgovorila kar tretjina žensk (31 %) in slaba četrtnina moških (25 %).

Graf 2: Intenziteta opravljanja gospodinjskih in skrbstvenih opravil glede na spol (povprečne vrednosti, n = 771)

Podobno velja za ukvarjanje z otroki: 41 % vprašanih je namreč ocenilo, da je to ostalo enako intenzivno tudi v času epidemije, pri čemer to velja zopet za več moških (48 %) kot žensk (33 %). Da je ukvarjanje z otroki v času izolacije bolj intenzivno, pritrjuje namreč skoraj petina žensk (23 %) in le 13 % moških respondentov. Druga tretjina žensk (33 %) je dodatno izjavila, da je ukvarjanje z otroki precej bolj intenzivno kot pred epidemijo (v primerjavi s 23 % moških).

5. V nadaljevanju celotnega poglavja 3 zato izpostavljamo izključno tiste rezultate, ki so pokazali na statistično pomembne distinkcije med izbranimi spremenljivkami, pri čemer so v večini, ne pa povsod, grafično prikazane povprečne vrednosti danih odgovorov, v samem besedilu pa so rezultati podani tudi v odstotkih glede na obravnavane socio-demografske spremenljivke in pripadajoče odgovore.

Pri opravljanju gospodinjskih del je podobno večina anketirancev odgovorila, da so ta enako pogosta kot sicer (59 % vprašanih), vendar je presenetljiv podatek, da je takšnega mnenja bistveno več moških (64 %) kot žensk (55 %). Koherentna temu rezultatu je tudi ločnica, ko oba spola ocenjujeta, da so se gospodinjska dela v času epidemije intenzivirala: temu je pritrnilo zopet bistveno več žensk (28 % oz. skupaj 43 % žensk) kot moških (16 % oz. skupaj 30 % moških).

Da je ukvarjanje z otroki prizadelo predvsem družinska okolja, izkazujejo tudi križanja glede na različno strukturo gospodinjstev, ki lepo kažejo, da so največje breme doživela gospodinjstva z mlajšimi oz. predšolskimi otroki: kar 58 % vprašanih v tej kategoriji je namreč izjavilo, da se z otroki ukvarjajo bistveno intenzivneje, nadalje je k temu pritrnilo še 38 % vprašanih z otroki, starimi od 6 do 14 let. Večina vprašanih z otroki, starejšimi od 15 let (57 %), pa je ocenila, da je ta skrb ostala praktično enaka. Na drugi strani je pomenljiva tudi ocena tistih, ki sodijo v »neaktivna prazna gnezda«, to so upokojene osebe oz. osebe, ki niso več delovno aktivne in ne živijo z otroki. Ti so v večini (60 %) odgovorili, da so ravno v času karantene bistveno manj obremenjeni z ukvarjanjem z otroki. Domnevamo, da gre za generacijo starih staršev, ki so zaradi ukrepov o preprečevanju gibanja in prehajanja občinskih meja očitno morali opustiti skrbstveno pomoč pri ukvarjanju z otroki oz. vnuki.

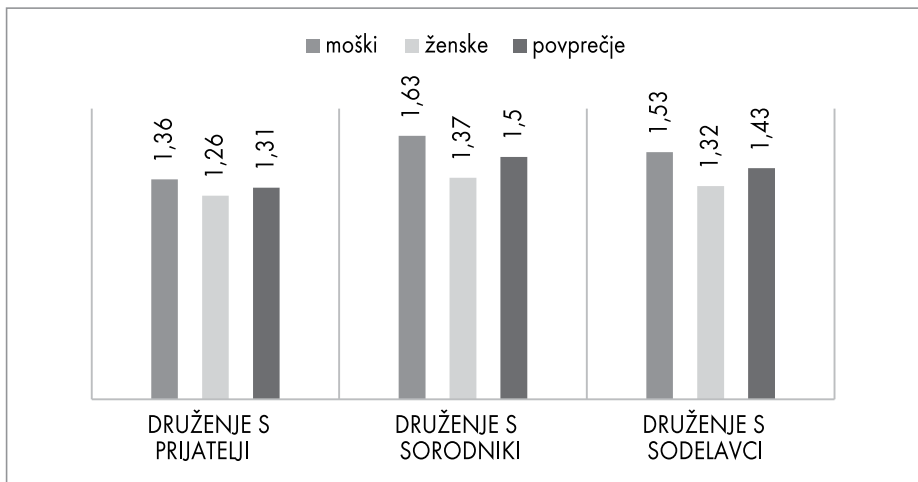
Poleg obveznosti z delom doma in skrbjo za otroke smo v istem sklopu vprašanih ocenjevali tudi spremembe v intenziteti službenih in drugih skrbstvenih obveznostih – od skrbi za lastno zdravje do skrbi za druge sorodnike in zase. Izkazalo se je, da so med spoloma izrazite razlike pri ocenjevanju službenih obveznosti: skoraj enak delež anketirancev je ocenil, da so te v času epidemije manj intenzivne (40 %) oz. enake kot sicer (41 %), vendar so ločeno po spolu ocene precej povedne: da je službenih obveznosti manj, je odgovorilo kar 48 % žensk (v primerjavi z 32 % moških), da je teh enako kot sicer, pa bistveno več moških (49 %) kot žensk (33 %). Pri drugih skrbstvenih obveznostih razlik med spoloma ni oz. se te niso izkazale kot statistično značilne.

Spremembe vsakdanjih praks smo skušali ujeti še na ravni spremenjene intenzitete preživljanja časa z drugimi (Graf 3) in dostopa do prostočasnih aktivnosti (Graf 4).⁶ Podatki kažejo, da je odsotnost oz. zmanjšana intenzivnost druženja bistveno bolj prizadela ženske kot moške: kar 83 % žensk je odgovorilo, da se manj družijo s prijatelji (in 75 % moških), in podobno 82 % žensk, da se manj

6. Podobno kot v Grafu 3 so tudi tu prikazane vrednosti zgolj na tistih spremenljivkah, ki so pokazale na statistično značilne razlike med spoloma. Nižja kot je vrednost aritmetične sredine, manj pogosto oz. manj intenzivno so vprašani ocenili možnosti za druženje v času epidemije kot pred njo.

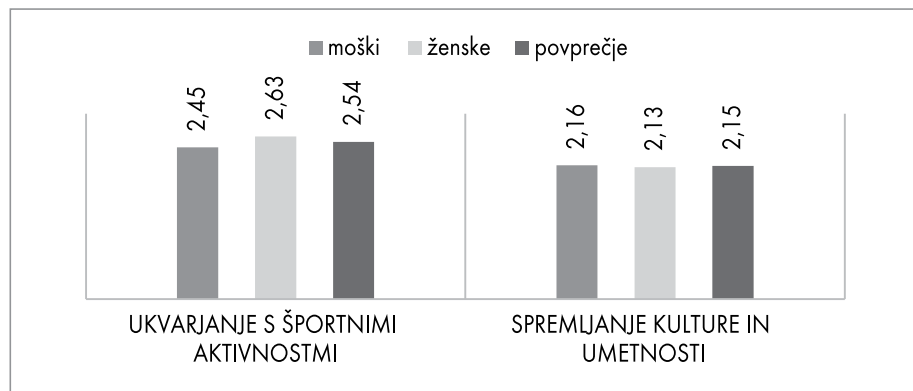
družijo s sodelavci (v primerjavi s 65 % moških), ter še 78 % žensk, da se manj družijo s sorodniki (oz. 64 % moških). Odsotnost sorodstvenih stikov, ki so jo v bistveno večji meri izrazile ženske, lahko kaže na večji primanjkljaj delitve skrbstvenih opravil, ki je za ženske lahko bolj obremenilen, sploh v odnosu do povečanega dela z otroki, pa tudi na dejstvo, da ženske tudi sicer opravijo bistveno več sorodniškega dela (Rener in dr. 2008).

Graf 3: Druženje v času epidemije glede na spol (N = 771, vrednost povprečij)

Pri ocenjevanju sprememb v prakticanju prostočasnih aktivnosti se je, nasprotno, sicer izkazalo, da so razlike med spoloma manjše (glej Graf 4), a vendar je opazen trend, da so na eni strani ženske določene aktivnosti izvajale manj pogosto kot v času pred epidemijo, nekatere ženske pa so se prostemu času lahko bolj posvetile. Skok v prid žensk je gotovo najbolj opazen pri ukvarjanju s športom; večina respondentov je sicer odgovorila, da to počnejo bolj ali manj enako kot sicer (38 % vseh vprašanih), hkrati pa je 21 % žensk označilo, da se s športom ukvarjajo pogosteje kot prej. Na drugi strani je 40 % žensk izrazilo nasprotno oceno, namreč da se s športom ukvarjajo manj kot sicer. Spremljanje kulture in umetnosti je bilo v večjem delu vzorca glede na sprejete ukrepe pričakovano bistveno zmanjšano (39 % vseh vprašanih), je pa to bolj prizadelo ženske (41 %) kot moške (38 %). V splošni oceni sprememb v preživljanju prostega časa se razlike med spoloma niso pokazale kot statistično značilne, čeprav je odstopanje od povprečja navzdol bolj izrazito pri ženskah kot moških.

Graf 4: Preživljanje prostega časa v času epidemije glede na spol (N = 771, vrednost povprečij)

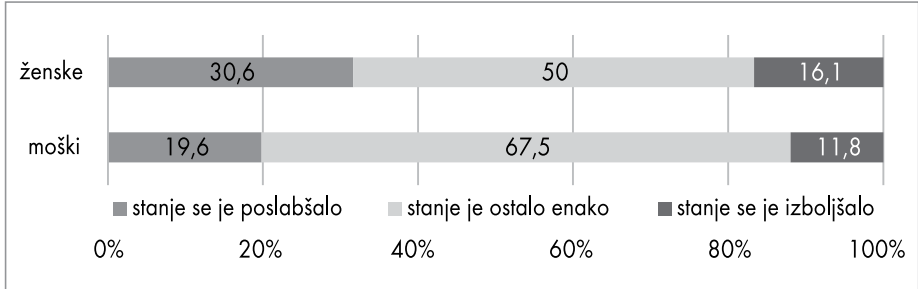

3.2 Odnosi in percepcija spremenjenega vsakdana

Kako je izkušnja epidemične izolacije različno prizadela na eni strani moške in na drugi strani ženske, je mogoče sklepati tudi iz podatkov o oceni splošnega počutja in zdravja.⁷ Večina respondentov je ocenila, da je splošno počutje ostalo na enaki ravni (61 % vseh vprašanih), pri čemer so že opazne razlike v prid moških: da je počutje enako, je odgovorilo kar 65 % moških, medtem ko je splošno počutje kot enako ocenilo le 56 % žensk. Da se je to poslabšalo, je odgovorilo skoraj 10 % žensk (v primerjavi s 6 % moških), je pa opazna razlika med spoloma pri oceni, da se je splošno počutje izboljšalo: da je tako, je skupaj odgovorilo 18 % žensk (v primerjavi s 13 % moških). Povsem drugače so respondenti ocenjevali mentalno oz. duševno zdravje (glej Graf 5): čeprav je večina odgovorila, da je to ostalo na enaki ravni (59 % vseh vprašanih), se je kar 30 % žensk poslabšalo (v primerjavi z 19 % moških). Fizično zdravje je za večino respondentov prav tako ostalo na enaki ravni kot pred epidemijo (64 % vseh vprašanih), pri čemer je tako odgovorilo 10 % manj žensk (59 %) kot moških (69 %). Na vseh treh indikatorjih počutja so se torej pokazale pomembne razlike med spoloma v očitno škodo žensk, ki tako splošno počutje kot mentalno oz. duševno zdravje ocenjujejo slabše kot moški respondenti.

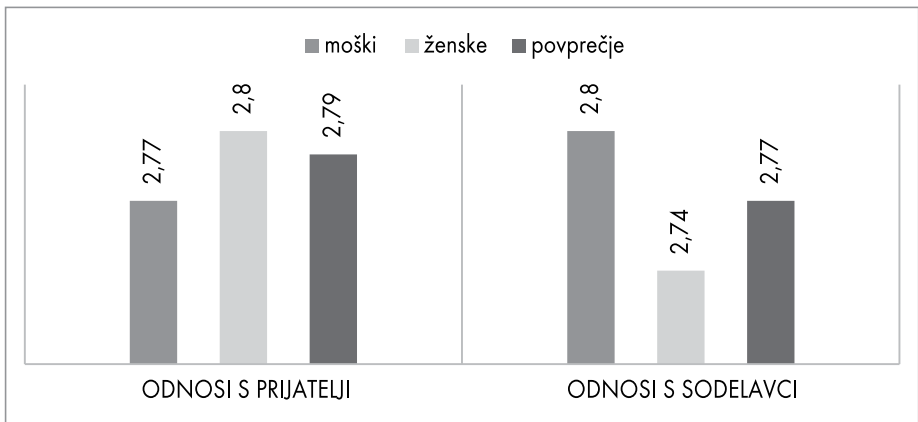
7. V anketi smo namreč v sklopu daljšega niza vprašanj spraševali, kakšni so morebitni vplivi izolacije na različne stvari oz. stanja, konkretnije na odnose, zdravje itd. Anketiranci so odgovarjali na lestvici od 1 do 5, možni odgovori pa so bili, da se je stanje oz. odnos zelo poslabšal (1), poslabšal (2), ostal na približno enaki ravni (3) se izboljšal (4) in zelo izboljšal (5).

Graf 5: Ocena spremembe mentalnega/duševnega zdravja v času izolacije glede na spol (N = 755, v %)

Poleg splošnega počutja in zdravja smo v istem sklopu vprašani ocenjevali tudi spremembo odnosov z drugimi v času epidemične izolacije. Če sklepamo zgolj iz vrednosti aritmetičnih sredin na dani lestvici odgovorov (glej Graf 6), lahko vidimo, da oba spola pozitivno ocenjujeta izboljšanje odnosov z otroki in s partnerjem oz. zakoncem, pri čemer med spoloma statistično značilnih razlik ni. Tudi sicer vprašani v večini ocenjujejo, da so odnosi s partnerjem/zakoncem ostali na enaki ravni kot prej, kar potrjuje 57 % moških in 56 % žensk; podobna je ocena, da so odnosi z otroki ostali enaki, kar pravi 53 % moških in 55 % žensk. Anketiranci so torej v večini odgovorili, da so odnosi z bližnjimi ostali praktično enaki in se med izolacijo niso bistveno spremenili: 56 % vseh tako ocenjuje odnose s partnerjem in 54 % odnose z otroki.

Graf 6: Percepcija sprememb medosebnih odnosov glede na spol (povprečne vrednosti, n = 771)

So pa statistične razlike med spoloma dejansko zaznane v percepciji spremenjenih relacij z drugimi, predvsem s prijatelji, sodelavci in starši, vendar v dveh različnih smereh: če so moški rahlo bolj kot ženske ocenili, da se je v času epidemične izolacije poslabšal predvsem odnos s prijatelji, so ženske bolj ocenile odnose s sodelavci. Podobno pozitivne so tudi ocene odnosa s starši, kjer je večina (kar 60 %) vprašanih odgovorila, da so ti na približno enaki ravni kot prej, a v večji meri so to izpostavili moški (65 %) kot ženske (55 %). Najbolj naj bi se po oceni anketirancev poslabšali odnosi s prijatelji (18 % vseh vprašanih), čeprav je večina (72 %) ocenila, da je odnos ostal na približno enaki ravni kot prej. Odnosi s sodelavci so po mnenju večine prav tako ostali enaki (58 %), pri čemer je kar 28 % žensk odgovorilo, da so se ti izboljšali (v primerjavi z 19 % moških).

3.3 Vpliv karantene na družbene neenakosti

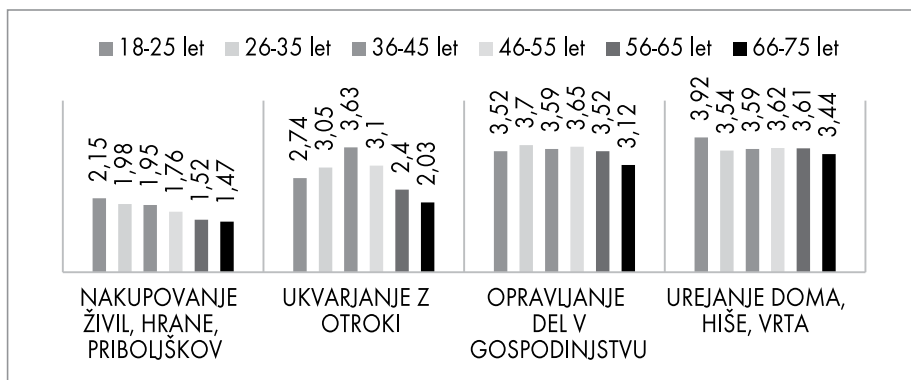
V tretjem sklopu izbora podatkov iz raziskave smo skušali identificirati še morebitne druge dejavnike razlik v spremenjenih praksah, percepcijah in odnosih, predvsem so nas zanimale morebitne specifične epidemične izolacije glede na starost, izobrazbo in dohodek vprašanih. Pri tem smo domnevali, da je prisilna nuklearizacija v času izolacije prinesla vrsto neenakih možnosti za soočanje s spremenjeno družbeno stvarnostjo na mikroravnih vsakdanjega življenja. Domnevali smo, da so sprejeti ukrepi in posamične uredbe s strani politike prinesle neizogibne posledice ravno za nekatere starostne kategorije prebivalcev: zaprtje vseh izobraževalnih institucij je otroke ter vso šolajočo mladino in mlade odrasle umaknilo iz institucionalnih prostorov vzgoje, učenja in socializacije, njihove funkcije pa premaknilo v sfero doma. Zato smo posebej preverili, kako so se obstoječe navade in pravila vsakdana spremenili prav med šolajočo se generacijo in katere spremembe so bile s strani njihove pozicije najbolj pereče. Na drugi strani so starostniki veljali za eno od zdravstveno najbolj rizičnih skupin, ki so se ji določeni ukrepi želeli še posebej prilagoditi, zato nas je zanimalo tudi, kako so izkušnje epidemične izolacije doživljale starejše osebe.⁸

Podatki kažejo, da je večina vsakdanjih praks dejansko zelo specifično povezana s starostjo, saj so se praktično na vseh merjenih aktivnostih pokazale

8. Zanje, denimo, je bilo v nekem trenutku epidemije nakupovanje omejeno zgolj na določene dele dneva – bodisi v prvih urah poslovanja trgovin bodisi povem ob koncu delovnega časa trgovin. Ukrej je bil sicer mišljen kot zaščita določenih rizičnih skupin (starostnikov, invalidnih oseb, nosečnic ipd.) pred drugo populacijo in morebitnimi stiki s potencialno okuženimi osebami, vendar je v praksi vnesel mnoge omejitve in težave ter pripomogel celo k »epidemični segregaciji« določenih družbenih skupin.

statistično značilne razlike (glej Graf 7).⁹ Kar 84 % vprašanih, starejših od 66 let, je svoje nakupovalne navade opravljalo precej manj pogosto kot pred epidemijo, enako visok delež je zaznan še v starostni kategoriji od 56 do 65 let (84 %). Sodeč po podatkih drži, da je tudi večina mladih in mladih odraslih nakupovalne prakse v času epidemije zmanjšala, le da v manjši meri kot starejši: to denimo velja za 67 % mladih od 18 do 25 let in 76 % vprašanih, starih od 26 do 35 let. Povezanost starosti s spremenjeno intenziteto nakupovanja se zdi tako rekoč linearna.

Graf 7: Intenziteta opravljanja gospodinjskih in skrbstvenih opravil glede na starost (povprečne vrednosti, n = 771)

Povsem drugačna slika strukturiranosti vsakdana v starostnem smislu pa se kaže na ravni opravljanja gospodinjskih del: praktično vse starostne kategorije so odgovorile, da se je to ohranilo na enaki ravni, največ sicer pri najstarejših, starih od 66 do 75 let (oz. 76 %), vendar je med njimi tudi 14 % takih, pri katerih se je gospodinjsko delo bolj intenziviralo. Podatki kažejo, da so povečano intenzivnost z gospodinjskimi opravili še najbolj izrazito izkusili mladi odrasli, takih je skoraj polovica (49 %), in takoj za njimi odrasli v skupini od 36 do 45 let, kar je verjetno povezano z življenjskim obdobjem, v katerem se nahajajo; za obe kategoriji domnevamo, da gre za družine z otroki.

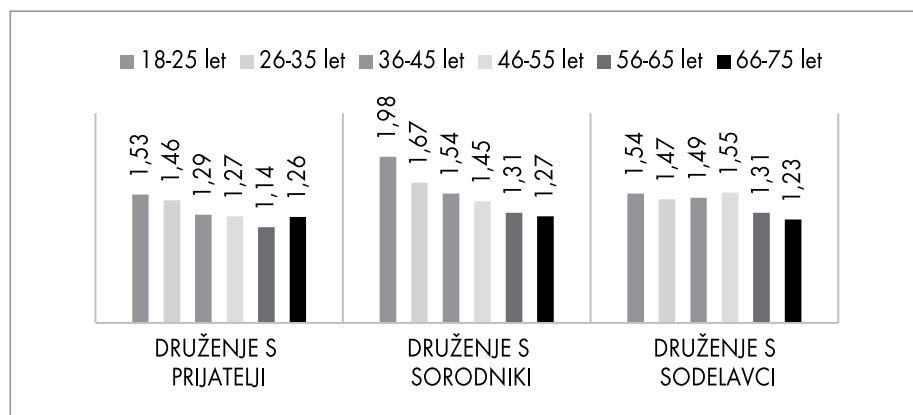
Sprememba intenzivnosti z ukvarjanjem z otroki kaže nadalje glede na starost tudi precej prepričljivo sliko: najbolj se je intenziviralo med starostno skupino od 36 do 45 let (53 %), tj. v življenjskem obdobju, v katerem imajo

9. V analizi je spremenljivka starost razdeljena v šest ločenih kategorij, in sicer od 18 do 25 let (7,3 % vzorca), od 26 do 35 let (19,7 % vzorca), od 36 do 45 let (21,3 % vzorca), od 46 do 55 let (19,3 % vzorca), od 56 do 65 let (16 % vzorca) in od 66 do 75 let (16,5 % vzorca).

ljudje najpogosteje predšolske in/ali šoloobvezne otroke, ki so zaradi zaprtja vrtcev in šol ostali doma ter s tem bistveno povečali obremenitve staršev. Da so se z otroki intenzivneje ukvarjali, kaže tudi podatek za odrasle med 26 in 35 let, kjer je takih slaba tretjina (28 %), kar se verjetno prav tako nanaša na starše s predšolskimi in/ali šoloobveznimi otroki, ki so bili v času epidemije namesto v varstveni oskrbi doma.

Vidimo torej, da ima starost kot dejavnik prestrukturiranega vsakdana neenakomerne vplive na transformacije domačih rutin in praks, znotraj katerih se vsaj posredno že izražajo druge specifične pozicije, kot so starševstvo, oblika zaposlenosti, status, materialne zmožnosti ipd. Hkrati pa rezultati kažejo, kako pomemben dejavnik je lahko starost pri razumevanju vsakdanjih sprememb na ravni socialnih stikov in druženja (glej Graf 8).

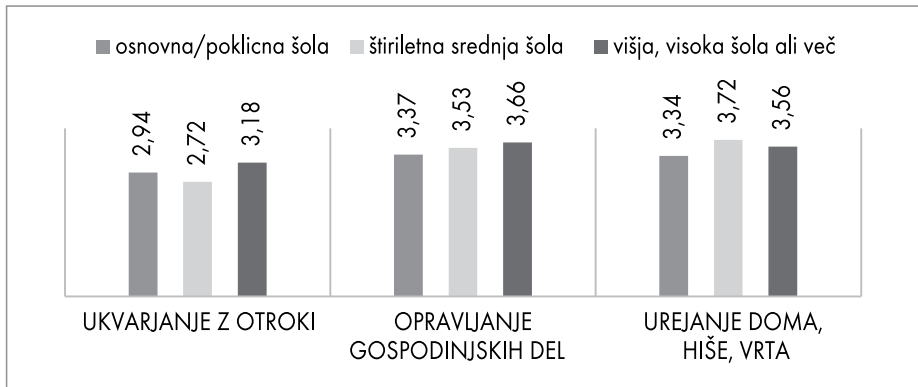
Graf 8: Druženje v času epidemije glede na starost (N = 771, vrednost povprečij)

Epidemija je namreč močno omejila, praktično prepovedala stike zunaj doma, zato je zanimivo preveriti, kako so te omejitve zaznale določene starostne kategorije. Izkazalo se je, da so bile najbolj izrazite »žrtve« na tej ravni mladi in starejši: da je druženja s prijatelji bistveno manj kot v času pred epidemijo, je odgovorilo skupaj 88 % mladih od 26 do 35 let in kar 98 % odraslih od 56 do 65 let, torej dveh ključnih kategorij, ki so verjetno že na trgu dela, kar je zagotovo povezano tudi s premikom delovnih ritmov v sfero zasebnosti in s tem z zmanjšano pretočnostjo stikov z ljudmi zunaj doma. Podobno sliko kažejo podatki o spremembah sorodstvenih druženj, ki pa se povsem linearno zmanjšujejo glede na starost: najmanj izrazito so ta manko označili mladi (46 %) in mladi odrasli (57 %) ter obratno – najbolj izrazito zmanjšanje sorodstvenih stikov so zabeležili najstarejši (84 %).

Distinkcije v odnosu do vsakdanjih praks glede na izobrazbeno strukturo¹⁰ nasprotno kažejo manj statistično značilnih razlik, so pa te bolj izrazite ravno pri specifičnih praksah znotraj delitve dela in skrbstvenih obveznosti. Izobrazba torej deluje kot tisti dejavnik, ki hkrati poseže v sfero dela in nego oz. skrb za druge oziroma, kot nakazuje naslednji graf (Graf 9), je izobrazba ključni dejavnik distinkcij znotraj novega epidemičnega vsakdana, čeprav ne tako izrazit in v manjši meri predvidljiv, kot sta starost ali spol. Ukvarjanje z otroki je bilo, sodeč po podatkih tukajšnje raziskave, denimo bistveno bolj intenzivno pri respondenti-
 tih z višjo ali visoko izobrazbo kot pa pri tistih s srednješolsko izobrazbo, a je bilo hkrati večje tudi pri vprašanih z zgolj osnovnošolsko izobrazbo. Tukajšnji podatki sicer ne dopuščajo konkretnjših sklepov o razlogih za tovrstne razlike. Zagotovo pa lahko rečemo, da rezultati niso enoznačni, temveč so povezani z vrsto drugih kontekstualnih dejavnikov – od materialnih pogojev za šolanje od doma, obstoječih obremenitev s službenimi obveznostmi oz. razpoložljivostjo časa za ukvarjanje z otroki ipd. Bolj »čisto« slika glede na izobrazbo kažejo podatki o obremenitvi z gospodinjskim delom, ki se je prav tako najbolj povečalo pri vprašanih z višjo izobrazbo (24 %), medtem ko je urejanje okolice značilno višje med anketiranci s srednješolsko izobrazbo (32 %).

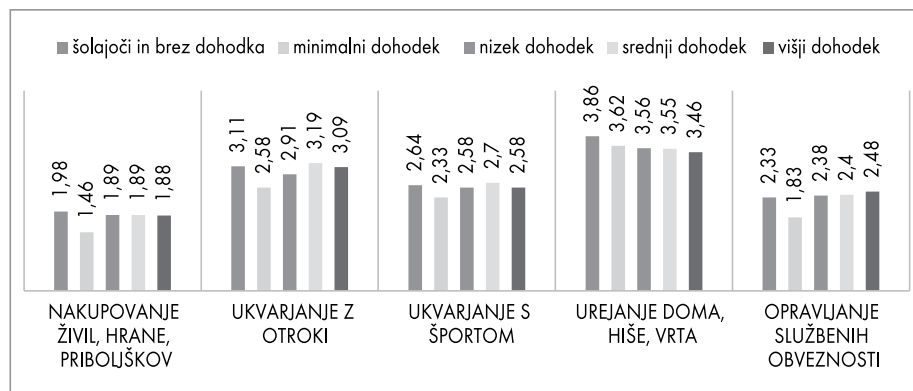
Graf 9: Intenziteta opravljanja gospodinjskih in skrbstvenih opravil glede na izobrazbo (povprečne vrednosti, n = 771)

10. Spremenljivka izobrazba je v analizi kategorizirana v tri ločene razrede oz. kategorije: osnovna/poklicna šola (23,1 % vzorca), štiriletna srednja šola (50,6 % vzorca) in višja, visoka šola ali več (25,7 % vzorca).

Precej specifične funkcije pri spreminjanju vsakdana pa se kažejo pri analizi dohodkovnih razlik.¹¹ Statistično značilne razlike (glej Graf 10) so namreč opazne pri nizu specifičnih aktivnosti, ki so že v osnovi tesno povezane z dohodki, kot so denimo pogostost nakupovanja in ukvarjanja s športom, opravljanje službenih obveznosti ter urejanje doma oz. okolice. Gre torej za vsakdanje prakse, ki se našajajo predvsem na zunanja okolja in so tesno povezana s siceršnjimi bivanjskimi ter tudi finančnimi razmerami. Izkazalo se je, da so ravno anketiranci z najnižjimi dohodki intenzivneje urejali domove in vrtove kot tisti z najvišjimi dohodki. Hkrati pa so dohodkovne razlike izrazito razporejale tudi intenzivnost ukvarjanja z otroki, ki je bilo za vprašane z višjimi dohodki zopet bolj intenzivno kot za ostale.

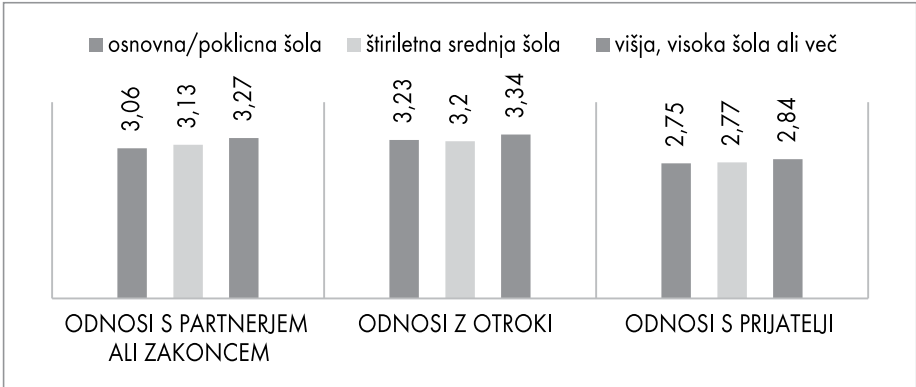
Graf 10: Intenziteta opravljanja gospodinjskih in skrbstvenih opravil glede na dohodek (povprečne vrednosti, n = 771)

Če torej izobrazba ni bila prepoznana ravno kot ključni dejavnik za spreminjanje obsega praks in aktivnosti znotraj vsakdana, pa se je pokazala kot pomemben »korektor« na ravni medosebnih odnosov. Podatki namreč kažejo statistično značilne razlike glede na izobrazbeno strukturo na dveh ravneh: v odnosih z bližnjimi (partnerji in otroki ter starši) in pomembnimi drugimi (sorodniki, prijatelji), medtem ko pri odnosih s sosedi in sodelavci izobrazba ne deluje kot signifikanten dejavnik razlik (glej Graf 11). Razlike med nižje, srednje in višje izobraženimi so sicer že na prvi vtis precej majhne, a skorajda na vseh ravneh delujejo v isto smer: višje izobraženi so najbolj izrazili, da so se odnosi tako s partnerjem kot z otroki, starši in prijatelji v času epidemije prej izboljšali.

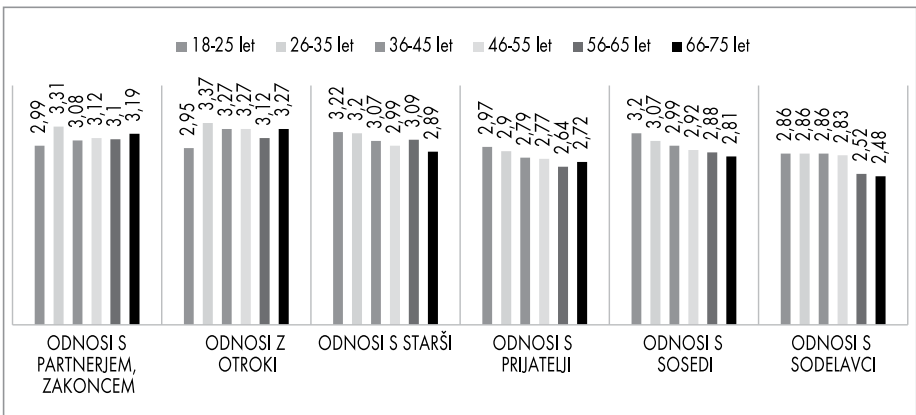
11. Spremenljivka osebni dohodek je analitično kategorizirana v pet razredov: šolajoči in brez dohodkov (do 365 eur, 6 % vzorca), minimalni dohodek (od 365 do 730 eur, 20 % vzorca), nizek dohodek (od 730 do 1100 eur, 32 % vzorca), srednji (od 1100 do 1460 eur, 15 % vzorca) in višji dohodek (nad 1460 eur, 12 % vzorca).

Graf 11: Percepcija sprememb medosebnih odnosov glede na izobrazbo (povprečne vrednosti, n = 771)

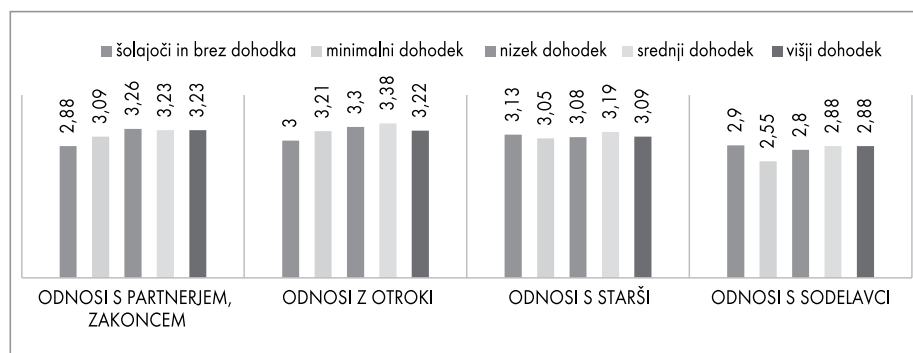
Kot še bolj indikativen faktor na ravni medosebnih odnosov se je pokazala starost, ki je praktično pri vseh kategorijah statistično značilen dejavnik razlik (glej Graf 12). Te sicer niso enosmerne in linearne, temveč kažejo bolj kompleksna razmerja. Zdi se, da so do spreminjanja medosebnih odnosov v času epidemije najbolj kritični starejši, vsaj kar se zasnave sprememb v odnosih do staršev, sosedov in sodelavcev tiče; ti odnosi naj bi se za vse poslabšali. Po drugi strani pa podatki posredno nakazujejo, da so bili starejši kljub socialni izolaciji zaradi karantene vendarle povezani s svojimi otroki, s katerimi so se odnosi (poleg odnosov s partnerjem oz. zakoncem), sodeč po ocenah, celo nekoliko izboljšali.

Graf 12: Percepcija sprememb medosebnih odnosov glede na starost (povprečne vrednosti, n = 771)

Tudi pri dohodku so se pokazale določene statistično signifikantne razlike, ki so še najbolj izrazite v relaciji do partnerja/zakonca in sodelavcev (glej Graf 13). V obeh primerih se namreč zdijo respondenti z minimalnimi dohodki bolj prizadeti, indikativno pa je tudi, da so osebe brez dohodkov oz. šolajoči se spremenjene odnose s partnerjem ocenili najslabše od vseh.

Graf 13: Percepcija sprememb medosebnih odnosov glede na dohodek (povprečne vrednosti, n = 771)

4 Diskusija in sklep

Kako je torej potekalo vsakdanje življenje v času epidemične izolacije? Podatki iz raziskave kažejo, da je karantena zaradi epidemije covid-19 močno predručajala vsakdanje življenje in prakse v grobem razmejila v dve skupini. Medtem ko so se določene aktivnosti zaradi omejenega gibanja v veliki meri zmanjšale ali celo povsem umaknile (druženje, nakupovanje, spremljanje kulturnih dogodkov, ukvarjanje s športnimi aktivnostmi in tudi službenimi obveznostmi), so se druge, predvsem tiste, vezane na dom oz. družino in osnovne potrebe, intenzivirale (urejanje doma, hiše, vrta, gospodinjska opravila, skrb zase in za zdravje, delno tudi preživljanje prostega časa, ukvarjanje z otroki). Kot smo domnevali, se je ta redistribucija do določene mere odvijala vzdolž obstoječih spolnih neenakosti pri delitvi družinskega oz. domačega dela, a vendarle z določenimi posebnostmi.

Statistično značilne razlike po spolu so se pokazale pri opravilih, ki večinoma spadajo v spekter ženskih opravil znotraj doma: nakupovanje, gospodinjska dela, ukvarjanje z otroki in urejanje doma, hiše, vrta, vendar se je nakupovanje zmanjšalo za večji del žensk kot moških, kar bi lahko nakazovalo na prakso, da so moški v večji meri prevzeli nakupovanje, ki pa se je po intenzivnosti zaradi zdravstvenih okoliščin sicer močno omejilo. Ženske so na drugi strani intenzivneje

opravljale domača dela, kot sta urejanje doma in ukvarjanje z otroki. Slednje je bilo bolj obremenitev za ženske – čeprav jih je dobrih 40 % ocenilo, da je bilo to opravilo enako intenzivno kot pred karanteno, je več kot polovica žensk poročala, da se je zanje ukvarjanje z otroki bolj ali precej bolj intenziviralo. Tu gre predvsem za ženske s predšolskimi in mlajšimi šoloobveznimi otroki, ki so zaradi zaprtja vzgojno-izobraževalnih institucij potrebovali bistveno več nege, skrbi in pomoči pri šolskih obveznostih. K temu je treba dodati še obremenitve, ki jih prinaša opravljanje gospodinjskih del; to se je pričakovano povečalo za ženske ne le zaradi spolne asimetrije pri delitvi tega dela, temveč tudi zaradi dejstva, da je bilo vsakdanje življenje v času karantene povsem omejeno na dom.

Zahteva po hitri reorganizaciji delovnih obveznosti pa očitno ni vplivala nujno na povečanje obsega dela, saj je velika večina anketiranih poročala o tem, da je bilo dela bodisi manj ali pa v enakem obsegu kot pred karanteno, med njimi pa je manj žensk kot moških. Za razlago bi bila sicer potrebna bolj poglobljena analiza okoliščin, v katerih so se znašli anketiranci, ki so poročali na primer o zmanjšanem obsegu službenih obveznosti, a domnevamo lahko, da so delno v tej skupini tisti, ki so bili bodisi na čakanju ali pa so zaposlitev celo izgubili, čeprav je bilo razlogov za zmanjšan obseg dela verjetno še več. V luči dejstva, da se je za mnoge delo preselilo na dom, pa ne smemo spregledati, da je šlo, tudi če v obsegu dela ni bilo sprememb, za velike obremenitve zaradi zahtev po sinhronem opravljanju obveznosti (na primer plačano delo, celodnevna gospodinjska opravila, skrb za otroke, pomoč otrokom pri šolskih obveznostih) ter usklajevanja javnega/dela in zasebnega/doma iz dneva v dan v istih prostorih.

Skrb za druge sorodnike se je zaradi prekinitve fizičnih stikov pričakovano nekoliko zmanjšala. Kljub zmanjšanemu obsegu socialnih stikov s sorodniki pa je določen delež te stike vendarle ohranjal tudi med karanteno. Povečan obseg skrbstvenega dela v tem segmentu morda nakazuje, da gre predvsem za tiste anketirance, ki so skrbeli za (ostarele) sorodnike, ki so nujno potrebovali pomoč.

O obremenjenosti žensk z domačim delom, skrbjo za otroke in službenimi obveznostmi posredno govorijo tudi podatki o druženju z drugimi osebami, kot so prijatelji, sorodniki, sodelavci, saj smo zabeležili statistično značilne razlike po spolu. Čeprav se je torej zmanjšal sam obseg druženja, pa so moški lahko temu namenili več časa kot ženske.

Podatki o prostočasnih dejavnostih kažejo zanimivo sliko, saj se respondentke delijo na tiste, ki so imele za te dejavnosti več časa kot pred epidemijo, in tiste, ki so ga imele manj, kar je med drugim verjetno povezano s starostjo in številom otrok (mlajši kot so otroci, več je obveznosti v smislu skrbi zanje in pomoči pri šolskem delu). Podobno je raziskava na sicer specifičnem vzorcu vojaških družin

pokazala spolno specifično delitev družinskega dela in največjo obremenjenost družin z mlajšimi otroki (poleg njih pa enostarševskih in velikih družin) (Beršnak Vuga in dr. 2020). Sicer pa je treba podatke o intenzivnosti prostočasnih dejavnosti obravnavati tudi v luči dejstva, da je bilo v času karantene preživljanje prostega časa omejeno na družino oz. tesno povezano z družinskimi člani in da posledično, vsaj za nekatere skupine, ni pomenilo nujno več prostega časa zase.

Tudi podatki o doživljanju spremenjenih okoliščin in počutju lahko dobro prikazujejo dogajanje v sferi vsakdanjega življenja v času karantene. Čeprav je splošno počutje za več kot 60 % anketiranih ostalo na enaki ravni, pa je med njimi več moških kot žensk, medtem ko je v skupini tistih, pri katerih se je splošno počutje poslabšalo, več žensk kot moških, hkrati pa to velja tudi za skupino tistih, ki so poročali o izboljšanju splošnega počutja. Seveda nam ti podatki ne nudijo podrobnejšega vpogleda v kakovost splošnega počutja pred karanteno, zato le majhnega deleža tistih, ki se jim je splošno počutje poslabšalo (ob nespremenjenem počutju večine), ne moremo interpretirati kot pozitivnega. O tem govorijo tudi podatki o spremenjenem duševnem zdravju, kjer je sicer o nespremenjenem stanju prav tako poročalo 60 % anketiranih, vendar je skoraj tretjina žensk (in le petina moških) poročala o poslabšanju duševnega zdravja, kar bi lahko bila med drugim posledica zelo ranolikh razlogov: med drugim večkratnih obremenitev žensk v času epidemije, pa tudi zmanjšanega obsega socialnih stikov, o katerem so v večji meri poročale ženske kot moški, nenazadnje pa tudi skrbi in stisk, povezanih še z drugimi posledicami izredne epidemične situacije (finančne težave, izguba službe ipd.).

Podatki o morebitnih spremembah v odnosih z bližnjimi prav tako kažejo, da se ti za večino niso spremenili (kar spet ne razkriva, kakšni so bili ti odnosi pred epidemijo), pri tistih, ki so poročali o izboljšanju odnosov, pa gre predvsem za odnose s partnerjem/-ko in otroki, kar gre pripisati dejstvu, da so družinski člani več časa preživljali skupaj, hkrati pa so, kot so pokazali tudi podatki iz raziskave o vojaških družinah v času karantene, odpadle »nekatero vsakdanje obveznosti oz. rutinske dejavnosti, kot so priprave na odhod od doma, prevoz otrok v vrtec, šolo, na različne izvenšolske dejavnosti ipd., nenazadnje pa tudi reorganizacija plačanega dela« (Beršnak Vuga in dr. 2020).

Od preostalih dejavnikov neenakosti se je kot najbolj izrazita pokazala starost. Če so mladi, za katere je sicer značilna večja mera socialnosti, na eni strani postali »nove« žrtve karantene, pa lahko pri skupini starejših (od 65 let) opazimo očitno poglobljanje že obstoječih izkušenj socialne izolacije in osamljenosti. Mladi in starejši so se, če pogledamo vsakdanje prakse, bistveno manj družili in nakupovali (slednje je delno povezano s formalnimi omejitvami, ki so bile določene za skupino starejših kot zdravstveno rizičnih, pa tudi sicer s karanteno,

ki je omejila vsakdanje izhode). Po drugi strani pa je bila srednja generacija daleč najbolj obremenjena z obveznostmi, kot so gospodinjstva opravila in skrb za otroke. Podatki glede spremenjenih odnosov v obdobju karantene po drugi strani za starejše nakazujejo, da so ti ostali povezani s svojo družino (otroki in vnuki), izboljšali pa so se tudi odnosi s partnerjem/-ko oz. zakoncem/-ko. Pri mladih se odnosi ostali v splošnem nespremenjeni, so se pa za nekatere izboljšali odnosi s starši.

Kot nekoliko manj izrazite so se pokazale razlike glede na izobrazbo anketiranih, čeprav pri vsakdanjih praksah ne gre spregledati, da so bili višje izobraženi bolj obremenjeni z ukvarjanjem z otroki in gospodinjstvi opravili, a po podatkih sodeč niso imeli toliko težav glede odnosov z družinskimi člani in drugimi bližnjimi – odnosi so se prej izboljšali kot poslabšali. Razpoložljivi podatki sicer ne omogočajo podrobnejše analize, vendar lahko domnevamo, da gre vsaj do določene mere za povezavo z materialnimi okoliščinami in pogoji, kot so na primer boljše stanovanjske razmere ipd. Pričakovano so se kot pomembne izkazale tudi dohodkovne razlike, tako pri praksah kot tudi pri spremenjenih odnosih. Anketirani z višjim dohodkom so bili bistveno bolj aktivni tako na delovnem kot prostočasnem področju, hkrati pa so bili večji pritiski opazni pri spremenjenih odnosih – ti so se bolj poslabšali pri osebah brez dohodkov oz. z minimalnimi dohodki, še posebej ko gre za odnose s partnerjem/-ko in sodelavci.

Pričujoča raziskava, ki je bila v osnovi zaradi hitro nastale izjemne situacije predvsem eksploratorne narave, je pokazala osnovne vzorce reorganizacije vsakdanjih praks in odnosov v spremenjenih okoliščinah karantene zaradi epidemije covid-19. Vsi ključni strukturni dejavniki (spol, starost, izobrazba in dohodek) so na neki način poglobili sicer obstoječe družbene neenakosti ter s tem ustvarjali tudi raznolike izkušnje in strategije soočanja z nastalimi pritiski, pri čemer so državni ukrepi oz. oblike pomoči lahko le blažili nastale stiske posameznih tudi sicer že deprivilegiranih družbenih skupin. Hkrati pa tukajšnji rezultati kažejo na potrebo po nadaljnjih bolj poglobljenih statističnih analizah kvantitativnih podatkov, ki bi omogočali konceptualno močnejšo argumentacijo zaznanih razlik znotraj epidemičnega vsakdana. Pri tem ne gre zgolj za pojasnitev že identificiranih distinkcij, temveč tudi za globlje razumevanje družinskih strategij oz. odzivov gospodinjstev, ki so se soočila s prisilno nuklerizacijo in relokacijo javnih funkcij v zasebnost doma. V tem smislu bi bil še posebej indikativen vpogled v intersekcijsko prepletenost spolnih, starostnih in dohodkovnih razmerij, saj bi zahtevnejša podatkovna analiza identificirala privilegirane, pa tudi bolj ranljive družbene skupine znotraj epidemičnega vsakdana in omogočila tudi kritično refleksijo (ne)ustreznosti sprejetih ukrepov glede na različne družbene okoliščine.

Letošnjo pomlad je nedvomno zaznamovala izjemna družbena situacija, ki je trajneje predrugala družbena razmerja in temeljito posegla v strukturne specifičnosti vsakdanjega življenja. Ob sprejetih političnih odločitvah se je namreč spremenila tudi družbena stvarnost. Prepoved gibanja, zaprtje javnih institucij in prehod dela na daljavo so zaznamovali zasebno življenje, ki je sociodemografsko segmentirano in heterogeno. Nadaljnje raziskovanje velja zato usmeriti tudi širše, recimo na analizo medijskega vsakdana v času epidemije in zaznavo dolgoročnejših posledic politično vodenih uredb, ki so problematično sprožile vrsto pogojev za ojačitev in ne nujno reševanje družbenih neenakosti.

SUMMARY

The article analyzes the changed dynamics of everyday life due to the first wave of the COVID-19 epidemic and the consequent quarantine in the spring of 2020. Forced nuclearization required a rapid reorganization of self-evident and established social patterns and relationships, above all new adjustments of care relations both inside and outside the private sphere and everyday life. We were interested in how family and households members have experienced, accepted and accommodated to new external circumstances, and what everyday strategies they have adopted in order to face the new emerging circumstances. In a narrower sense, the focus is on new demands in the intertwined spheres of work and family obligations, especially in the light of the fact that private sphere has been assigned with several additional functions, otherwise carried out by educational and daycare institutions. We were interested in how the new policy regulations taken during the isolation changed the everyday dynamics within the families or households, how they influenced division of labour, the existing patterns and habits, and also the perception of interpersonal relationships. We cannot ignore the fact that the changed circumstances have been placed within the existing (structurally conditioned) social contexts, which are marked by various otherwise existing forms of social inequality.

Based on data from a quantitative exploratory on-line survey on everyday life during the spring quarantine conducted in April 2020 on a sample of 711 respondents, we analysed changes in daily practices, attitudes, (mental and physical) health and well-being, perceptions of quarantine and the impact of quarantine on various inequalities (gender, age, education, income). Attention is given to the changed practices and assembled everyday routines, such as shopping, domestic labour, childcare, work obligations, and caring for other family members. At the same time, the focus is on perceptions of how the epidemic has changed interpersonal relationships and family lives. The aim of the paper was also to identify the

most obvious distinctions within the existing social structures in relation to the division of labour, with a focus on gender, age, economic and educational differences. In particular, the article aims to point the main social inequalities and potential vulnerable groups within the forced nuclearization of everyday life.

The data show that the quarantine due to the Covid-19 epidemic greatly changed everyday life and roughly divided the practices into two groups. While certain activities have largely decreased or were even completely withdrawn due to the restrictions, like, for instance socializing, shopping, visiting cultural events, sports activities and for some even work, others, especially those related to home, have strongly intensified. Arranging home, house or gardening, household chores, taking care of oneself and health, experiencing some of the free time activities and taking care of children have dominated and became intensified duties and pleasures. However, as we assumed, this redistribution to some extent took place along the existing gender inequalities in the division of domestic labour. Data also confirmed the assumption that the changed circumstances increased age differences, making the young and the old the most vulnerable groups. If, on the one hand, young people have become "new" victims of quarantine, we can clearly see a deepening of previously existing social isolation in the group of older people. During the quarantine, young people and the elderly socialized and shopped significantly less than other age groups. On the other hand, the middle age generation was by far the most burdened with responsibilities such as household chores and childcare. In addition, income inequalities and partly educational differences came to the front. The educational differences proved to be less obvious, although should not be overlooked that the respondents with higher education were more burdened with childcare and household chores.

The present study, which was mainly of an exploratory nature, revealed the basic patterns of the reorganized everyday practices and relationships in the changed circumstances of quarantine due to the Covid-19 epidemic. All key structural factors - gender, age, education and income - have in some way deepened the existing social inequalities and thus created diverse experiences and strategies for dealing with the pressures, whereby the state measures could only alleviate the distress of socially and economically deprived social groups.

Literatura

- Beršnak Vuga, Janja, in dr. (2020): Odziv na epidemijo v vojaških družinah: pomen podpore na različnih socio-ekoloških ravneh. Teorija in praksa, 57 (3): v tisku.
- Cheal, David (2002): *Sociology of Family Life*. New York: Palgrave.
- Chambers, Deborah (2012): *A Sociology of Family Life: Change and Diversity in Intimate Relations*. Cambridge, Malden: Polity Press.

- Certeau, Michel de (2007): *Iznajdba vsakdanjosti*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Furedi, Frank (2008): *Paranoid Parenting*. Chicago: Chicago Review Press.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Cambridge, Oxford: Polity Press.
- Kanjuo Mrčela, Aleksandra, Štebe, Janez, Vuga Beršnak, Janja (2016): Očetje med službo in domom. V M. Hrženjak (ur.): *Spremembe očetovstva: moški med delom in starševstvom*: 21–63. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Morgan, David (2011a): *Rethinking Family Practices*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Morgan, David (2011b): Locating »Family Practices«. *Sociological Research Online*, 16 (4) 1: 174–182.
- Rener, Tanja, Sedmak, Mateja, Švab, Alenka, Urek, Mojca (2006): *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.
- Rener, Tanja, in dr. (2008): *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Založba FDV.
- Silva, Elisabeth, Smart, Carol (1999): The »New« Practices and Politics of Family Life. V E. Silva in C. Smart, C. (ur.): *The New Family?*: 1–12. London: SAGE.
- Švab, Alenka (2017): Nekateri sociološki vidiki otrokocentričnosti in protektivnega otroštva v pozni modernosti: V T. Narat in U. Boljka (ur.): *Generaciji navidezne svobode. Otroci in starši v sodobni družbi*: 53–68. Ljubljana: Sophia.

Podatki o avtoricah

red. prof. dr. **Tanja Oblak Črnič**,
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani
E-mail: tanja.oblak@fdv.uni-lj.si

red. prof. dr. **Alenka Švab**,
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani
E-mail: alenka.svab@fdv.uni-lj.si